

فناوری و رسانه

شمشیر دولبه‌ای به نام ویکی پدیا

یکی از موضوعاتی که در مقابله با نقد وارده برویکی پدیا مطرح شده، مشارکت شمار قابل توجهی از افراد در تولید محتوا است. در واقع ویکی پدیا خود می‌تواند فیلتر صحت و سقم خود باشد و با نظردهی مداوم کاربران نسبت به حذف محتواهای غلط اقدام کند. از سویی زمانی که حجم تولید محتوا بیشتر باشد، فقر محتوایی و طبعاً ارائه اطلاعات غلط کاهش می‌یابد.

مهم‌تر از همه ذکر منابع موثق در انتهای مطالب است که می‌تواند اعتبار محتوا را اثبات کرده و افراد را به مطالعه هر چه بیشتر تشویق کند.

وضعیت ویکی پدیا در ایران

با وجود تمامی انتقاداتی که از منابعی که سرعاً می‌تواند اطلاعات شسته رفته و مختصری در مورد یک کلید واژه ارائه دهد، ویکی پدیا است و حتی زمانی که در موتورهای جست‌وجو به دنبال یک کلید واژه هستید، اولین ارجاع به ویکی پدیا انگلیسی و همچنین زبانی که کلید واژه تایپ شده است، خواهد بود.

به عنوان مثالی زمانی که کلمه شیرینی را به فارسی تایپ می‌کنید به ویکی پدیا فارسی هدایت می‌شوید. ویکی پدیا فارسی، یک دانشنامه برخط فارسی زبان و یکی از نسخه‌های ویکی پدیا، از پروژه‌های بنیاد ویکی مدیا است. این دانشنامه فارسی ۱۹ سال پیش فعالیت خود را آغاز کرد و حجم آن در حدود یک سالگی به ۱۰۰۰ مقاله، در دوسالگی (بهمن ۱۳۸۴) - با داشتن رتبه سی و هشتم در میان ویکی پدیاها - به ۱۰ هزار مقاله و در هفت سالگی (شهریور ۱۳۸۹) به ۱۰۰ هزار مقاله رسید.

ویکی پدیا فارسی تاکنون یک میلیون و ۲۵۹ هزار و ۷۷۵ کاربر ثبت نام کرده، ۳۶ مدیر و ۹۷۹ هزار و ۴۱۰ مقاله داشته که بر این اساس نوزدهمین ویکی پدیا بزرگ از نظر تعداد مقالات است و از نظر رتبه مقالات، ویکی پدیا فارسی در رتبه بیست و دوم قرار دارد. ویکی پدیا فارسی از نظر تعداد مقالات، سومین ویکی پدیا دارای سامانه نوشتاری عربی است.

مقالات آغازین این دانشنامه بیشتر در زمینه عناصر شیمیایی و برخی مباحث تاریخی بودند. با افزوده شدن مطالب گوناگونی درباره جغرافیا و ادیان (بیشتر بودیسم و دین زرتشت)، ایران شناسی و همچنین زبان و ادب فارسی در ۲۶ آذر سال ۱۳۸۳ (۱۶ دسامبر ۲۰۰۴) شمار مقالات آن از مرز ۱۰۰۰ گذشت؛ این یکی از بسترهای مشارکت در تولید و اشتراک دانش است.

با وجود اینکه ویکی پدیا اولین گزینه مراجعه کسب دانش بویژه برای عموم مردم محسوب می‌شود اما بررسی هانشان می‌دهد اطلاعات آن می‌تواند نادرست باشد.

ویکی به وب سایتی می‌شود که به همه کاربران امکان می‌دهد تا مطلبی را بیفزایند یا مطلب موجود دیگر کاربران را ویرایش یا حذف کنند. این اصطلاح از واژه هاوایی «ویکی ویکی» گرفته شده است که به معنی تند و سریع است. ویکی پدیا مشهورترین ویکی تا به امروز است که یک دانشنامه رایگان و وب بنیاد است که به جای استخدام متخصصان برای نوشتن محتواها به هر کسی اجازه دسترسی می‌دهد تا محتوایی را بیفزایند، حذف کنند و یا ویراستاری کنند. بزرگ‌ترین چالش برای ویکی پدیا این بود که در سال ۲۰۰۱ که سال آغاز به کار این وب سایت بود، همگان را قانع کند که داوطلبانه و به رایگان مقاله‌هایی برای انتشار در این دانشنامه بیفزایند. این تلاش با کامیابی همراه بود و کاربران در سال ۲۰۱۸ بیش از ۲۷ میلیارد واژه برای ۴۰ میلیون مقاله به ۲۹۳ زبان تولید کرده بودند.

اما امروز بزرگ‌ترین چالش ویکی پدیا از جذب همکاران کافی به بررسی دقت همکاری‌های کاربران تغییر یافته است و اینکه آدم‌ها با گرایش فکری خاص مطالب را تحریف نکنند. نمونه‌های متعددی از تحریف محتواها گزارش و مشاهده شده است که افرادی می‌توانند به دلیل نوع فعالیت این وب سایت حتی اطلاعات درست را حذف کنند.

از دست بردن در اطلاعات تا ارائه اطلاعات غلط

ویکی پدیا که خود را از منابع جریان آزاد اطلاعات می‌داند و بستری را فراهم ساخته تا همه آدم‌های روی کره زمین در تقویت یک دانشنامه مشارکت داشته باشند، یکی از نمونه‌های استفاده هوشمند از اینترنت است که البته از سوی کاربران می‌تواند به استفاده‌های نادرست منجر شود تا جایی که با بررسی مطالب ویکی پدیا می‌توان تناقضاتی مشاهده و یا در جست‌وجوی فارسی و انگلیسی یک موضوع منحصر به فرد به تعداد متفاوت منابع رسید تا جایی که به عقیده کارشناسان این منبع نمی‌تواند همواره قابل استناد باشد و در مطالعات دانشگاهی نیز به عنوان یک منبع قابل استناد شناخته نمی‌شود. هر چند ویکی پدیا می‌تواند اطلاعات کلی پیرامون یک کلید واژه را در اختیار کاربر قرار دهد اما این به معنی صحت و سقم اطلاعات نیست.

بنابراین چه باید کرد؟ و آیا نمی‌توان در تولید دانش ویکی پدیایی مشارکت داشت و نمی‌توان از اطلاعات آن استفاده کرد؟

اثر آنی یک چرخ زدن

ونوس بهنود
نویسنده

«سرگیجه نیست. نه، غم؟ نه همیشه. فقط وقتی خبری ناراحت کننده باشد. لذت؟ بستگی دارد. بعضی وقت‌ها مطالب خنده‌دار هم آنقدر تکرار می‌شود که مسخره به نظر می‌رسد. من چندان اثرپذیر نیستم. در واقع خودم تصمیم می‌گیرم که مطلبی روی من اثر بگذارد یا نه.» این جملات گوشه‌ای از پاسخ یک مخاطب شبکه‌های اجتماعی به محتوایی است که هر روز در گوشی‌های تلفن همراه مرورشان می‌کنیم. پاتر در کتاب «سواد رسانه‌ای» خود اثرات رسانه را در دو گروه اثرات آشکار و اثرات فرابندی تقسیم بندی می‌کند و می‌گوید معمولاً به اثرات آشکار واقفیم. مثل زمانی که بعد از دیدن تبلیغ یک چیپس، سراغ قفسه آشپزخانه رفته و آن چیپس را می‌آوریم تا بخوریم. اما اثرات فرابندی به مرور زمان و زیرپوستی در ما دیده می‌شود و گاهی حتی از آغاز و پایان آن بی‌اطلاع هستیم. اما آنچه پاتر به آن تأکید دارد شکستن این توهم است که رسانه در من نوعی اثری ندارد.

اینجاست که به اهمیت سواد رسانه‌ای تأکید می‌کند و می‌گوید همه محتواها حتی اثرات آنی دارند و در واقع هیچ مخاطبی نیست که تحت تأثیر آن قرار نگیرد. به عنوان مثال مطلبی ناراحت کننده که اشک مخاطب را در می‌آورد و گروهی تصور می‌کنند که هیچ تأثیری بر آن‌ها ندارد، ممکن است حساسی از دلزدگی، خشم و یا ناراحتی را برای مخاطب بی‌طرف به دنبال داشته باشد. اثرات آنی رسانه‌ها حتی می‌تواند در خلأ سواد و دانش مخاطب اثرات مخرب نیز داشته باشد. مانند محتوای خشونت آمیزی که ممکن است از سوی یک کودک تقلید شود و یا خرید آنی یک لباس که در سایتی اینترنتی یا صفحه‌ای از اینستاگرام تبلیغ می‌شود. از طرفی زمانی که مطالب مورد نیاز یک مخاطب نوعی هیچ دسته بندی ندارد و اگر داشته باشد نیز از طریق هوش مصنوعی شکل گرفته است، می‌تواند به بمباران کشنده ذهن و روان منجر شود.

محتوایی که هر کدام می‌خواهند گوشه‌ای از علاقه، احساس و سلیقه مخاطب را از آن خود کنند و هر چقدر قوام و دوام وی کمتر باشد بیشتر می‌تواند تأثیر خود را در ذهن وی بگذارد. مخاطبی که هنوز در این مرحله به سر می‌برد که هیچ محتوایی در وی اثر ندارد، بیش از یک مخاطب آگاه تحت تأثیر اثرات آنی رسانه‌ها است.

همه محتواها حتی اثرات آنی دارند و در واقع هیچ مخاطبی نیست که تحت تأثیر آن قرار نگیرد. به عنوان مثال مطلبی ناراحت کننده که اشک مخاطب را در می‌آورد و گروهی تصور می‌کنند که هیچ تأثیری بر آن‌ها ندارد، ممکن است حساسی از دلزدگی، خشم و یا ناراحتی را برای مخاطب بی‌طرف به دنبال داشته باشد

نمونه‌های متعددی از تحریف محتواها گزارش و مشاهده شده است که افراد می‌توانند به دلیل نوع فعالیت این وب سایت حتی اطلاعات درست را حذف کنند